Gheorghe Crãciun şi proza experimentului negativ controlat. În căutarea virtuții

Camelia Teodora BUNEA

Universitatea „Transilvania" din Brașov, Facultatea de Litere
"Transilvania" University of Brasov, Faculty of Letters
Personal e-mail: kamytheo@yahoo.com

Gheorghe Crăciun and the Prose of the Controlled Negative Experiment. Searching the Virtue

This paper will try an argumentative approach to the idea that, beyond the experimental part of Gheorghe Craciun's writings, there may be another valuable dimension to its prose: that of an implied morality that includes a desire to (re) define and (re)order some moral concepts that were lost due to/ in the communist period.

Keywords: virtue, ethics, conservative purpose of liberal education, Russell Kirk.

Ceea ce va rămâne întotdeauna fascinant la Gheorghe Crăciun este capacitatea impresionantă de problematizare teoretică, tenacitatea în căutarea răspunsurilor, în (re)definirea, ordonarea și clasificarea conceptelor, înțelegerea în cel mai mic detaliu al fenomenelor sau, mai pe scurt, ceea ce Caius Dobrescu numește *plăcerea de a gândi*[1] care se exercită dincolo de una dintre cele mai pregnante componente ale operei lui Gheorghe Crăciun, și anume, acea reală *intuție* a faptului că *trupul știe mai mult:* „Fiindcă este evident că, dintre toți autorii români de proză de idei ai epocii postbelice, nici unul nu a dezvoltat tema relației inextricabile dintre gândire și corp într-o formă atât de originală, de concentrată și de susținută."[2]

Cu toate acestea, în afara direcțiilor evidente ale prozei (ficționale sau de idei a) lui Gheorghe Crăciun pe care Rodica Ilie le vede ca fiind chiar *obsesesii funciare*[3] ale operei ca totalitate - *tranzitivitatea* și *corporalitatea* - Caius Dobrescu accentuează o componentă totalizantă, care încorporează toate aceste înclinații spre reflexivitate ale autorului. Această *plăcere de a gândi* este plasată în interiorul unei *culturi conversaționale* -„ [...] țesutul social cel mai viu al societății literare românești sub comunism"[4] - văzută și concepută ca „formă de agregare și de *rezistență* exprimând continuitatea de sensibilitate intelectuală dintre critica literară a generației '60 și creația literară a generației '80"[5]. Astfel, Caius Dobrescu reușește prin argumentele sale să se depărteze de perspectiva textualistă, deschizând calea înspre o înțelegere a *gânditorului* Gheorghe Crăciun în contextul a ceea ce el numește *liberalism conversațional și estetism civic*[6].

Lucrarea de față va încerca un demers argumentativ în legătură cu faptul că, dincolo de partea experimentală, mai există o dimensiune poate la fel de valoroasă a prozei lui Gheorghe Crăciun: aceea a unei moralități implicite care include o dorință de (re)definire și (re)ordonare a unor concepte morale. Cel puțin în contextul volumului *Pupa russa* (2004) majoritatea demersurilor analitice ale *reprezentării* în general, și ale *corporalității* în special, chiar dacă argumentează complexitatea prozei lui Gheorghe Crăciun, se axează prea mult pe latura estetică și scapă uneori din vedere esențialul: faptul că imaginile, personajele, situațiile care creează poveștile sunt doar bucăți ale unui puzzle mai mare ce au sens numai în momentul în care sunt ansamblate și percepute mai apoi de la distanță ca având în mod implicit și o componentă morală, căci scriitorul are la baza formării sale programul estetic al generației optzeci, un proiect care presupunea în primul rând o deschidere culturală completă - un

proiect estetic pe care Adrian Lăcătuș îl vede ca fiind unul *profund liberal*[7]:

„Programul estetic (cu valențele lui importante de consolare morală și politică) pe care îl practicau Gheorghe Crăciun și nucleul generației sale se dorea unul al deschiderii culturale totale, profund liberal, dar era construit în condițiile unui sistem relativ închis și era dependent structural de aceste condiții."[8].

Dar ceea ce Gheorghe Crăciun descrie și amendează în *Pupa russa* (2004), descrie și amendează și în volumul apărut postum *Viciile lumii postmoderne* (2011):

„Trăim într-un prezent pragmatic, impudic, străin de orice metafizică, din care intimitatea și regasirea de sine dispar cu rapiditate. Întoarcerea asupra propriei conștiințe, încercarea de a-ți înțelege discursul prin reconstruirea unor trecute etape de viață sînt ritualuri care nu mai au astăzi căutare. [...] Ne-am pierdut prin urmare exercițiul reflecției. Uităm tot ceea ce nu este util. Spațiul public pare un spațiu al nimănui, abandonat anomiei, entropiei sociale, unor instituții administrative incapabile să-l gestioneze."[9].

Și anume grava problemă a pierderii *exercițiului reflecției,* pierderea interesului față de analiza socio-culturală și, implicit, pierderea treptată a acestei *culturi conversaționale,* dar și o ruptură reală în relația dintre experiența culturală (în general) și public. Ambele cărți amintite aici - una de ficțiune, cealaltă proză de idei la limită cu jurnalul - încearcă să sublinieze această anormalitate a prezentului uzând de același *subterfugiu*: arată înspre viciu, înspre degradare, înspre stereotipiile lăsate de regimul comunist drept moștenire mentalității colective, dar având totuși la bază o speranță a recuperării *virtuții,* în sensul în care se poate vorbi despre *viciu* doar într-o realitate care acceptă/ recunoaște în mod implicit existența virtuții:

„De peste tot, din ziare, din romane, din poezii, de la televizor, de pe zidurile acoperite cu graffiti, din reclame şi oferte, din spectacolele fashion parades, de pe internet şi de pe siteuri, din filme şi din manifestările underground: acelaşi adevăr care ne asaltează spiritele şi conştiinţa: lumea de azi e o lume vicioasă, viciată, vecină cu nebunia, trăindu-şi cu disperare plăcerile, aşteptându-şi cu nepăsare mântuirea."[10].

Această formă de accentuare a problemei, de identificare a vulnerabilității, fără a vorbi deschis despre moduri de soluționare a ei, este interesantă la Crăciun tocmai din perspectiva tradiției / continuității intelectuale despre care vorbește Caius Dobrescu în articolul mai sus amintit. Tot acest joc al sugestiei pleacă de la aceeași dorință a cunoașterii, demers ce pornește dinspre sine înspre ceilalți.

Russell Kirk, unul dintre cei mai cunoscuți gânditori americani contemporani (istoric, critic social și literar), cunoscut pentru influența sa asupra (re)gândirii și (re) înțelegerii contextuale a conservatorismului, afirma la un moment dat în volumul *Imaginția morală*[11] faptul că virtutea s-ar mai putea învăța în ziua de azi „mai degrabă printr-un proces de inferență decât printr-un program formal de studiu"[12], deci printr-o operație de deducție logică. Într-un fel sau altul, conștient sau inconștient, același procedeu pare a-l aplica și Gheorghe Crăciun, cărțile sale pretându-se la astfel de demersuri analitice cu traseu invers, demers semi-didactic, dinspre *antimodel* spre ceea ce ar putea fi considerat *model* demn de urmat. Lăsând la o parte orice problemă ce ține de *intenționalitate*, aceste două opere ale autorului duc, indirect ce-i drept, înspre un anumit tip de reflecție filosofică (morală): ce mai reprezintă *virtutea* într-o societate consumeristă ca cea contemporană? Mai poate fi aceasta definită? Dacă da, cum anume? Se (mai) poate învăța *virtutea*? Este acesta un concept teoretic ce (mai) poate fi recuperat măcar într-un sens larg?

Ce se înțelege prin *virtute* aici? *Virtutea* în sensul cel mai larg al cuvântului, etimologic vorbind, de la *virtus, -tutis* (*cf. Dicționarului explicativ al limbii române*[13]) cu sensul de „însușire dominantă a caracterului, care îl face mai bun pe individul uman, din punct de vedere moral, intelectual sau al altui tip specific de activitate; integritate morală".

Atât în *Viciile lumii postmoderne,* cât și în *Pupa russa,* Gheorghe Crăciun pare a (re)afirma imposibilitatea vieții „în afara iluziei metafizice"[14], (re)confirmând golul unor valori care trebuie înțelese, aranjate, (re)configurate: „Putem spune că supracontingența goală [...] încă mai semnifică posibilitatea unor valori subiectivizate."[15].

Nu cred că mai trebuie evidențiat faptul că aceeași diagnosticare în negativ a lumii contemporane, care în *Viciile lumii postmoderne* se face într-un mod mai direct, are loc de astă dată în mod indirect și în *Pupa russa:* personajul principal feminin, Leontina Guran, încorporează numeroase trăsături clișeizate tipice mentalității comuniste și, totodată, după cum bine subliniază Caius Dobrescu în prefața celei de-a doua ediții a volumului, destinul Leontinei este destinul unei păpuși folosite la testarea accidentelor de mașină: „Cu alte cuvinte, Leontina lui Gheorghe Crăciun are ceva din acele păpuși folosite pentru studiul impactului corporal al accidentelor de mașină. Ea seamănă cu figurile umplute cu câlți, pentru a sugera nu doar forma, dar și densitatea trupului uman, care, legate cu centuri de scaunul șoferului, sunt apoi proiectate cu toată forța într-un zid."[16]. Această asociere a lui Caius Dobrescu duce cu gândul tot la un exemplu de testare a realității, a posibilităților/ potențialității, sugerând că finalitatea demersului este aceea de a învăța din experiența negativă *a păpușii*: extragerea informațiilor esențiale și formularea concluziilor dintr-un experiment negativ controlat - ceea ce este, în fond, și povestea lui Gheorghe Crăciun.

Astfel, *exemplaritatea* poveștii ajunge să conteze, așa

cum subliniază Mircea Martin într-un studiu din 2011 despre *Patrimonul nostru moral şi simbolic*[17], în sensul în care: „Bilanțul istoric a ceea ce trece în patrimoniul moral şi simbolic nu trebuie să fie în întregime unul pozitiv: nu e vorba de a conserva numai realizările, ci şi eşecurile (...) Se înțelege că am avea în vedere un patrimoniu al reflecțiilor şi al semnificațiilor pe care le desprindm din istorie. Ceea ce contează este exemplaritatea."[18].

Mircea Martin discută în continuare despre *o pedagogie* a recuperării/ analizei trecutului considerând memoria colectivă ca fiind atât un *receptacol testamentar*, cât şi un *act de conştiință* şi *conştientizare* la nivel individual şi colectiv.

La Gheorghe Crăciun, îndemnul spre *refiltrarea* informației despre trecutul comunist şi *reconfigurarea* poziției morale devine din ce în ce mai clar după 2004, fiind exprimat cât se poate de direct în *Viciile lumii postmoderne*. Această căutare a virtuții poate fi argumentată/ susținută ca fiind o altă componentă care vine pe aceeași filiație a educatiei în spirit liberal ce face parte din paradoxul modernității central europene pe care Adrian Lăcătuş o numeşte (caracterizând-o în același timp ca fiind) *conservatoare*[19]. Scopul conservator al acestei educații liberale ar fi reflectat mai ales prin dorința scriitorului, criticului și profesorului de a opera cu concepte cât mai clare (din punct de vedere teoretic și critic), dar și prin concentrarea / apărarea ordinii împotriva haosului, prin cultivarea intelectului, dar și a capacității imaginative a indivizilor pentru binele individual, nu neapărat pentru bunăstarea comunității: "Omul zilelor noastre pare mai degrabă să trăiască o dramă: el nu își mai găsește locul într-o structură de viață pentru care morala și estetica au ajuns la final de ciclu"[20]. Pentru Gheorghe Crăciun, *autenticitatea* devine deci cuvântul-cheie. Iar *educația autentică,* cum o numește Russel Kirk, ajunge să fie văzută ca fiind „mai mult decât un instrument de politică publică"[21]. Opera lui Gheorghe Crăciun, prozatorul și eseistul, exprimă convergent și ferm acest deziderat moral, atât explicit, în *Vicii*, cât mai ales la nivel implicit, în roman.

Acknowledgement:

Acest studiu este realizat în cadrul proiectului PN-II-RU-TE-2014-4-0240, finanțat de UEFISCDI 2015-2017, contract de finantare nr 198/01.10.2015, coord. de prof. univ. dr. Rodica Ilie.

Note:

1. Caius Dobrescu, „Tradiția plăcerii (de a gândi): Gheorghe Crăciun și continuitatea intelectuală dintre critica literară a generației '60 și creația literară a generației '80", în volumul *Trupul și litera.Explorări critice în biografia și opera lui Gheorghe Crăciun* coordonat de Andrei Bodiu și Georgeta Moarcăs, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012, pp.11-42.
2. *Ibidem*, pp. 33-34.
3. Rodica Ilie, „Gheorghe Crăciun, vocația scrisului și limitele teoriei literaturii", în volumul *Trupul și litera. Explorări critice în biografia și opera lui Gheorghe Crăciun* coordonat de Andrei Bodiu și Georgeta Moarcăs, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012, pp. 261-272.
4. Caius Dobrescu, *art. cit.*, p.33.
5. *Ibidem,* p.33.
6. *Ibidem.*
7. Adrian Lăcătuş, „Sensul experimentului în literatura lui Gheorghe Crăciun", în volumul *Trupul și litera. Explorări critice în biografia și opera lui Gheorghe Crăciun* coordonat de Andrei Bodiu și Georgeta Moarcăs, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012, p.47
8. *Ibidem.*
9. Gheorghe Crăciun, *Viciile lumii postmoderne*, Tracus Arte, Bucureşti, 2009, p.110.
10. Gheorghe Crăciun, *Viciile lumii postmoderne*, Tracus Arte, Bucureşti, 2009, p.
11. Russell Kirk, *Imaginația morală*, Baroque Books and Arts, București, 2014.
12. Russell Kirk, *op.cit.*, p. 362.
13. dexonline.ro, conform definiției din 2009.
14. Gheorghe Crăciun, *Viciile lumii postmoderne*, Tracus Arte, Bucureşti, 2009, p.24.
15. *Ibidem,* p.24.
16. Caius Dobrescu în prefața volumului *Pupa Russa,* Art, București, 2007.
17. vezi volumul *Dilemele identitatii. Forme de legitimare a literaturii in discursul cultural european al secolului XX,* coord. Andrei Bodiu, Rodica Ilie, Adrian Lăcătuş coord; Editura Universității Transilvania, Brasov, 2011.
18. Mircea Martin, *art. citat,* pp. 18-19.
19. vezi cartea lui Adrian Lăcătuş, *Modernitatea conservatoare. Aspecte ale culturii Europei Centrale,* editura Universității Transilvania din Brașov, Brașov, 2009.
20. Gheorghe Crăciun, *Viciile lumii postmoderne*, Tracus Arte, Bucureşti, 2009, p.44.
21. Russel Kirk, *op. cit*, p.368.

Bibliography:

Gheorghe Crăciun, *Viciile lumii postmoderne / The Vices of the Postmodern World*, Tracus Arte, București, 2009.

Caius Dobrescu, „Tradiția plăcerii (de a gândi): Gheorghe Crăciun și continuitatea intelectuală dintre critica literară a generației '60 și creația literară a generației '80" / „The Tradition of the Pleasure (of Thinking): Gheorghe Crăciun and the Intellectual Continuity Between the Literary Criticism of the Generation 60 and the Literary Creation of Generation 80", in *Trupul și litera. Explorări critice în biografia și opera lui Gheorghe Crăciun / The Body and the Letter. Critical Explorations*

in the Biography and the Work of Gheorghe Crăciun, coordonat de Andrei Bodiu și Georgeta Moarcăs, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012.

Rodica Ilie, „Gheorghe Crăciun, vocația scrisului și limitele teoriei literaturii" / „Gheorghe Crăciun. The Vocation of Writing and the Limits of Literary Theory", in *Trupul și litera. Explorări critice în biografia și opera lui Gheorghe Crăciun / The Body and the Letter. Critical Explorations in the Biography and the Work of Gheorghe Crăciun*, coordonat de Andrei Bodiu și Georgeta Moarcăs, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012.

Adrian Lăcătuș, „Sensul experimentului în literatura lui Gheorghe Crăciun" / „The Meaning of the Experiment in the Literature of Gheorghe Crăciun", in *Trupul și litera. Explorări critice în biografia și opera lui Gheorghe Crăciun / The Body and the Letter. Critical Explorations in the Biography and the Work of Gheorghe Crăciun*, coordonat de Andrei Bodiu și Georgeta Moarcăs, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012.

Russell Kirk, *Imaginația morală / Moral Imagination*, Baroque Books and Arts, București, 2014.

Andrei Bodiu, Rodica Ilie, Adrian Lăcătuș (coord.), *Dilemele identității. Forme de legitimare a literaturii în discursul cultural european al secolului XX / The Dilemmas of Identity. Forms of Legitimating the Literature in the European Cultural Discourse of the 20th Century,* Editura Universității Transilvania, Brașov, 2011.

